

Puoluevastainen mieliala Suomessa

KYÖSTI PEKONEN

ABSTRACT

Is There Anti-Party Sentiment in Finland?

The aim of the article is first to describe what is meant by anti-party sentiment, second to highlight the situation in Finland by means of some surveys concerning citizens' attitudes toward parties and statistics detailing the changes in party membership, and third to scrutinise the background for voters' dissatisfaction with the parties by means of qualitative theme interviews conducted in a declining urban milieu in the capital area. The surveys and theme interviews convey the growing dissatisfaction with the parties, especially after the turn of the 1990s. The same conclusion can be drawn on the basis of citizens' growing reluctance to join a political party. Also voters' voting activity has been declining steadily ever since the 1960s. Voter passivity culminated in the 1996 local elections in which voting activity declined to as low as 61%. In spite of some evident signs of growing discontentment with the political parties, so called anti-parties or new populist parties or new radical right parties have not however come into being in Finland. So far, existing dissatisfaction has, on one hand, discharged itself in voters' support of certain anti-party candidates. On the other hand, disillusionment has mainly resulted in citizens' apathy, passivity and indifference. Apathy, passivity and indifference must be understood in the light of the current political situation which is characterised by the crisis of traditional political identities which is in progress. So far, the crisis has not produced new "solutions" but rather disorder which confuses people.

Puolueiden väitetty kriisi on ollut vilkkaan väittelyn kohteena jo vuosikymmeniä. Uusinta polttoainetta keskusteluun toivat syksyn kunnallisvaalit, jossa äänestysaktiivisuus putosi 61 prosenttiin. Laimea äänestysaktiivisuus ei johdu sattumasta, vaan sille on olemassa syynsä.

Tämä artikkeli pyrkii ensin kartoittamaan mitä puoluevastaisuudella ja puoluekritiikillätavallisesti tarkoitetaan ja miten puoluevastaisuus mahdollisesti ilmenee kansalaisten käytäytymisessä. Toiseksi esitellään lyhyesti yhtä uutta puoluekritiikin muotoa, nimittäin uuden radikaalin oikeiston piirissä harjoitettua puoluekritiikkiä. Kolmanneksi puolueiden ongelmia analysoidaan projektissa "Politiikan kritiikki, politiikasta irtaantuminen ja uudenlaisten poliittisten kiinnittymisten mahdollisuudet?" *Politiikka* 39:1, s. 14–29, 1997

suoritettujen haastattelujen valossa.

Puoluevastaista ilmapiiriä ja sen väitettyä vahvistumista on selitetty lähtien liikkeelle hyvinkin eri tasoilta: korostamalla koko demokraattisen poliittisen järjestelmän muutosta tai pitäytymällä päiväkohtaisempiin poliittisen suhdanteen muutoksiin. Varsin perustavanlaatuisesta muutoksesta on kyse niiden mielestä, jotka selittävät puoluevastaisuutta puolueiden omalla muutoksella. Tuota muutosta on kuvattu puolueiden muuttumisella massapuolueista kaikille suuntautuviksi puolueiksi (*the catch-all party*; Kircheimer, 1966) ja edelleen kartelli-puolueiksi (*the cartel party*; Katz & Mair, 1992).

Massapuolueet syntyivät massademokratian kehittymisen myötä. Massapuolueiden on väi-

tetty kytkeytyneen tiiviisti "yhteiskuntaan", koska puolueet rakentuivat tuolloin yhteiskunnan keskeisiin jakautumiin (*social cleavages*). Puolueet organisoivat ja edustivat yhteiskunnallisen työnjaon mukaisia luokkia ja ryhmiä.

Kircheimerin mukaan massapuolueiden oli pakko muuttua, koska perinteiset yhteiskunnalliset rakenteet, jaot ja rajat alkoivat murtua varsinkin toisen maailmansodan jälkeen. Perinteisten rajojen murtuessa äänestäjiä oli yhä vaikeampi mobilisoida vanhalla *cleavage*-pohjalla - varsinkin jos tavoitteena on enemmistöjen muodostaminen. Haluttaessa vedota mahdollisimman laajaan äänestäjäkuntaan on tavallaan luonnollista, että puolueiden ideologiat menettävät merkitystään ja puolueiden perinteiset tiiviit yhteiskunnalliset siteet heikkenevät. Pyrkinessään vetoamaan niin moneen äänestäjään kuin mahdollista puolueet ovat ikään kuin valintamyymälän pitäjiä, jotka yrittävät tehokkaalla mainonnalla ja erikoistarjouksilla houkutella asiakkaita. Myymälän menestymisen kannalta keskeiseksi muodostuu liikkeen vastuullisen johtajan luova panos. Muu organisaatio on enemmän taikka vähemmän pelkästään toteuttavassa asemassa.

Toinen keskeinen massapuolueisiin, erityisesti vasemmistopuolueisiin, vaikuttanut yhteiskunnallinen muutos oli hyvinvointivaltion luominen. Hyvinvointivaltiossa yhteiskunnallisten ongelmien hoito eli "yhteiskunnallisen välittyminen valtioon" siirtyy valtion ja kunnan viranomaisille puolueiden välitysroolin vastaavasti heikentyessä.

Katzin ja Mairin (1922) mukaan nämä muutokset saavat aikaan sen, että puolueiden menestys riippuu tässä uudessa tilanteessa niiden kyvystä tuottaa konkreettisia palveluja asiakkailleen. Puolueet tulevat yhä riippuvaisemmiksi valtiosta, josta puolestaan resurssit riippuvat. Mitä vähemmän resursseista kilpailevia ja niitä jakavia on, sitä paremmat mahdollisuudet mukana olevilla on toteuttaa omia toiveitaan. Ehkäistäkseen uusien yrittäjien pääsyä poliittiselle areenalle ja valtion resursseille etabloituneet keskeiset puolueet pyrkivät muodostamaan epävirallisia kartelleja.

Demokratian kannalta tällaiseen puolueiden uuteen rooliin voi kuitenkin sisältyä erityisesti kaksi ongelmaa: puolueiden mahdollisuudet organisoida kannatusta demokraattiselle järjestelmälle ja valtiovallan kyky taata haluttuja tai

luvattuja palveluja kartellipuolueiden asiakkaille.

Puolueiden yksi tärkeä tehtävä on ollut legitimitietin organisointi. Poliittisen järjestelmän ja massapuolueiden tiiviiden yhteiskunnallisten kytkentöjen myötä tehtävä pienemmässä tai suuremmassa määrin myös onnistui. Näiden kytkentöjen heiketessä myös puolueiden kyky organisoida legitimitiettiä saattaa heiketä.

Valtion vallan kasvu on johtanut myös puolueiden ja poliitikkojen vallan kasvuun niin että puhutaan jopa puoluevaltiosta. Valtio ei ole kuitenkaan kyennyt aina ratkaisemaan tämän hetken tärkeitä yhteiskunnallis-poliittisia ongelmia (esimerkiksi työttömyyttä) parhaalla mahdollisella tavalla. Ei olekaan ihme, jos valtioon kohdistuva kritiikki kääntyy helposti myös puolueisiin ja poliitikoihin kohdistuvaksi kritiikiksi.

Piero Ignazin (1994) mielestä puoluevastaisuudessa voi olla myös kyse reaktiosta 70- ja 80-lukujen liialliseen politisoitumista vastaan. Tällaista asennetta voidaan kuvata seuraavalla ei niin kovin harvoin kuultavalla toteamuksella: "me haluamme vain elää rauhassa". Ignazin mielestä politiikka halutaan kenties määritellä uudelleen. Tätä uutta tapaa tyyppillistiköön seuraavan kaltainen väite: "Politiikassa pitäisi yksinkertaisesti olla kyse siitä, että löydetään taitavimmat henkilöt hallitsemaan maata ja hoitamaan asioita."

Puoluevastaisen mielialan määrittely

Poliittisen tyytymättömyyden yhtenä keskeisenä mittarina on pidetty puoluevastaisten mielipiteiden (ns. *anti-party sentiment*) laajuutta, koska nimenomaan puolueilla on erittäin keskeinen rooli parlamentaarisessa demokratiassa. Puoluevastaisen mielipiteen määrittely ei ole kuitenkaan mitenkään yksiselitteistä.

Thomas Poguntke (1994) erottelee seuraavat tasot puoluekritiikissä:

a) Kritiikki voi kohdistua pelkästään tapaan, jolla poliittinen järjestelmä paraikaa toimii.

b) Kritiikki voi kohdistua olemassaoleviin puoluevaihtoehtoihin.

c) Kritiikki voi kohdistua puolueiden rooliin poliittisessa järjestelmässä: siihen, tarvitaanko puolueita yleensä ollenkaan ja onko puolueilla kenties liikaa valtaa.

Poguntke esittelee seuraavanlaisia mahdollisuuksia mitata puoluevastaisuutta empiirisesti:

1. puoluesamastumisen heikkeneminen, joka voi tarkoittaa myös samastumisen intensiteettiä.

Puolueisiin samastumisen intensiteetin pohjalta kansalaiset voidaan sijoittaa esimerkiksi seuraavanlaiseen jatkumoon (Webb 1994):

Sitoutuneet Välinpitämättömät Puoluevastaiset

Partisan Apartisan Anti-party

2. äänestysaktiivisuus / äänestämättömyys.

3. äänestysosallistumisen epävarmuus ja vaikeus löytää sopivia vaihtoehtoja puolueista ja / tai ehdokkaista.

4. puoluevastaisten puolueiden samaa kannatus.

5. puoluejäsenyyksien määrän ja laadun muutokset puolueissa ja puolueorganisaatioiden rappeutuminen.

Thomas Poguntken (1994) johtopäätös tekevästään vertailusta 13 Länsi-Euroopan demokratian välillä ajanjaksona 1960-1990 oli, että kokonaiskuva kertoo pikemminkin vakaudesta kuin dramaattisista muutoksista. Puoluevastaisen ilmapiirin merkit voimistuivat kuitenkin 1980-luvulta lähtien. Poguntken mielestä näistä merkeistä ei vielä voi kuitenkaan tehdä kovin pitkälle meneviä yleistyksiä, koska muutokset eivät ole olleet lineaarisia eivätkä yhdenmuksaisia. Selvimmin puoluevastaisesta ilmapiiristä kertoivat *ihmisten lisääntynyt haluttomuus liittyä puolueisiin ja puoluevastaisten puolueiden kannatuksen lisääntyminen.*

Taulukko 1: Väite: "Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista" (koko väestö %). Lähde: Kansa tienhaarassa. Raportti suomalaisten asenteista 1993. EVA 1993, 24.

	Samaa mieltä	Vaikea sanoa	Eri mieltä
1984	79	10	11
1986	75	12	13
1988	77	11	13
1990	84	7	10
1992	84	7	9

Suomessa tehtyjen kyselytutkimusten valossa kansalaiset ovat kritisoineet puolueiden toimintatapaa varsin voimakkaasti.

Kansalaiset näyttävät olevan hyvin yksituumaisesti sitä mieltä, että puolueet eivät ole kiinnostuneita tavallisten ihmisten ongelmista. Yli 80 % kyselyyn vastanneista oli vuonna 1992 tätä mieltä. Epäluottamus puolueiden tavoitteita kohtaan näyttää lisääntyneen erityisesti 90-luvun vaihteen jälkeen.

Puolueiden toimintatavan kritiikin vastapainona kansalaisten kiinnittyminen puolueisiin on kuitenkin ollut pitkään varsin vakaata.

Taulukko 2: Väite: "On ainakin yksi puolue, joka aina yrittää ajaa minun etuani" (koko väestö %).

	1974	1979	1983	1987	1991
Samaa mieltä	68	64	68	69	44
Eri mieltä	22	30	27	25	50
Ei osaa sanoa	10	5	4	5	6
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100

	1981	1983	1986	1991
Samaa mieltä	63	60	47	49
Eri mieltä	32	38	50	47
Ei osaa sanoa	5	3	3	4
Yhteensä (%)	100	100	100	100

Taulukko 3: Väite: "Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioonotetuiksi" (koko väestö %). (Harrinvirta 1995, 61 ja siinä mainitut lähteet).

Siinä määrin kuin ko. väitteet todella mittavat kiinnittymistä puolueisiin mielipiteiden tasolla, suomalaisten puoluekiinnittyneisyys on ollut varsin korkealla tasolla. Merkittävämpää muutosta asenteissa on tapahtunut vasta 90-luvulle tultaessa. Vain alle puolet suomalaisista on enää selkeästi sitä mieltä, että nimenomaan puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat huomioonotetuiksi päätöksenteossa. Niinkään vain alle puolet suomalaisista löytää itselleen puolueen, jonka he uskovat ajavan nimenomaan äänestäjän etuja.

Äänestäjien puoluekiinnittyneisyys äänestyspäätöstä tehtäessä on niinkään heikentynyt. Vaikka ääni normaalisti annetaan vaaleissa puolueelle, jota ennenkin on äänestetty, niin pitkällä aikavälillä äänestäjien halukkuus korostaa äänestyspäätöksessään ehdokkaan merkitystä puoluetta enemmän on kasvanut. Vuonna 1958 vain 15 % tamperelaisista äänestäjistä piti ehdokasta tärkeämpänä kuin puoluetta harkitessaan äänestyspäätöstään (Pesonen 1965, 323).

Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa jo yli 40 % äänestäjistä asetti ehdokkaan puolueen edelle omassa äänestyspäätöksessään. Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa ehdokkaan merkitystä korostivat erityisesti nuoret äänestäjät ja äänestäjät, joiden puoluesamastuminen oli löyhä. (Pesonen 1991, 99-101; Pesonen 1995, 116)

Vaikka sanat ovat myös tekoja ja vaikka sanoin ilmaistu halu kritisoida puolueita merkitsee jo jotakin, niin mielipidetiedusteluiden nimettömästä sanallisesta kritiikistä ei vielä joudu henkilökohtaisesti kovinkaan suureen "vastuuseen" ja siten kritiikki on vielä varsin vähäinen henkilökohtainen investointi. Mielenkiintoinen kysymys koskee sitä, minkälaisiin muihin tekoihin sanat kenties johtavat: näkykö sanallinen kritiikki jollakin tavoin myös ihmisten muussa käyttäytymisessä puolueita kohtaan?

Yksi ihmisten käyttäytymistä kuvaava mittari, jonka Poguntke toi edellä esiin, koskee kansalaisten halukkuutta liittyä puolueisiin. Suomessa ns. suurten puolueiden jäsenmäärät ovat kehittyneet seuraavasti:

Taulukko 4: Suurten puolueiden jäsenmäärät 1945-1995. Lähde: Sundberg 1996, 88-89.

	Skdl / Vasl	Sdp	Kesk	Kok
1945	54041	63745	29509	
1951	63036	71230	169681	81910
1962	61139	44828	270061	86737
1970	51529	60707	288093	81116
1979	55223	99722	306488	72786
1983	35887	95461	301132	78112
1989	33425	85242	286865	70432
1991	38779	79417	275260	64664
1993	17031	74758	268333	56956
1995	16351	70176	257473	47200

	Skdl / Vasl	Sdp	Kesk	Kok	Yhteensä
1945	2,3	2,8	1,3		8,5
1948	3,2	3,1	5,0	2,6	17,4
1951	2,6	2,9	6,9	3,3	15,7
1962	2,3	1,7	9,9	3,2	19,0
1970	1,7	2,0	9,3	2,6	17,2
1979	1,6	2,8	8,6	2,0	16,2
1983	1,0	2,6	8,2	2,1	15,1
1987	0,9	2,3	7,4	1,9	13,7
1991	0,9	2,1	7,2	1,7	13,0
1995	0,4	1,7	6,3	1,2	10,5

Suurten puolueiden jäsenmäärät ovat laskeutuneet kauttaaltaan 80-luvun vaihteesta lähtien. Vuoden 1979 jäsenlukemista Vasemmistoliiton jäsenmäärä on vähentynyt 70 %, Kokoomuksen 35 %, Sosialidemokraattisen puolueen 30 % ja Keskustan 16 % (Ks. taulukko 5).

Suhdeluku kertoo siitä, miten puolueet ovat kyenneet laajentamaan jäsenkuntaansa suhteessa laajenevaan äänestäjäkuntaan. Kuten luvuista ilmenee, ns. suurten puolueiden jäsenrekrytointi oli huipussaan 1960-luvun alussa, jolloin 19 % äänioikeutetuista kuului näihin puolueisiin. Siitä lähtien uusien jäsenien rekrytointi ei ole kyennyt seuraamaan äänestäjäkunnan kasvua: yhä suurempi osa äänestäjistä ei kuulu puolueisiin. Vain noin 10 % äänioikeutetuista kuuluu tänä päivänä neljään suurimpaan puolueeseen.

Paul Taggartin (1994) ehdotus puoluevastaisuuden sisällöksi ja mittaamiseksi koostuu kolmesta seuraavasta kriteeristä:

1. Epäluulo puolueita kohtaan voi syntyä yleisestä epäluulosta koko politiikkaa kohtaan (*anti-politics*). Poliitikan vastaisuuden Taggart operationalisoi *äänestysaktiivisuuden laskuksi*.

Suomessa äänestysaktiivisuuden muutoksia havainnollistaa taulukko 6.

Taulukko 5 (yllä): Puoluejäsenten osuus äänioikeutetuista 1945-1995. Lähde: Sundberg 1996, 92-93.

Vuosi	%
1945	74.9
1948	78.2
1951	74.6
1954	79.9
1958	75.0
1962	85.1
1966	84.9
1970	82.2
1972	81.4
1975	79.7
1979	81.2
1983	81.0
1987	76.4
1991	72.1
1995	71.8

Taulukko 6 :

Äänestysprosentti eduskuntavaaleissa 1945-1995.

Äänestysprosentti on joitakin poikkeuksia lukuunottamatta laskenut oikeastaan 1960-luvulta lähtien. 90-luvun eduskuntavaalien äänestysprosentit ovat olleet alhaisimpia toisen maailmansodan jälkeen.

2. Puoluevastaisuus voi syntyä epäluottamuksesta hallitsevia puolueita kohtaan (*anti-regime politics*). Tämän Taggart operationalisoi *hallitsevien puolueiden ääniosuuden laskuksi*.

Taulukko 7: Suurten puolueiden saama yhteinen ääniosuus (%) koko maassa. Lähde: Martikainen & Yrjönen 1991, 67.

1948	87.6
1966	83.4
1979	80.8
1983	79.9
1987	78.4
1991	76.3
1995	77.3

Taulukko 8: Uusien puolueiden kannatusosuuden (%) kehitys (Uusina puolueina pidetään kaikkia muita puolueita paitsi neljää suurinta puoluetta sekä Liberaalista Kansanpuoluetta ja Ruotsalaista Kansanpuoluetta. (Martikainen & Yrjönen 1991, 67). Lähde: Martikainen & Yrjönen 1991, 67.

1948	2.0
1966	4.1
1979	11.3
1983	15.5
1987	16.3
1991	17.4
1995	17.0

Suomessa suurten puolueiden (Kesk, Sdp, Kok ja Skdl) kannatus on vähentynyt tasaisesti 40-luvun lopulta 90-luvun alkuun. Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa tapahtui kuitenkin käänne suurten puolueiden ääniosuuden kasvaessa ja uusien puolueiden kannatusosuuden laskiessa. Käänne johtui Sosialidemokraattisen puolueen saamasta vaalivoitosta.

3. Puoluevastaisuus voi myös ilmetä puoluevastaisten puolueiden kannattamisena (*anti-system politics*). Anti-puolueiden kannattamisen Taggart operationalisoi uusien *populististen puolueiden tai ehdokkaiden kannatukseksi*. Taggartin mukaan tällaiset puolueet tulevat nykyisin tavallisesti "oikealta" ja niiden politiikan tyylillä luonnehtii erityisesti *hallitsevan poliittisen luokan tai eliitin* vastaisuus. Myös em. Pogunten vertailututkimuksessa tämä puoluevastaisen mielipiteen kriteeri osoittautui merkitykselliseksi. Seuraavassa tarkastelen hieman tarkemmin tätä uusinta puoluekritiikin sisältöä.

Uusi radikaali oikeisto¹ puoluevastaisuuden airueena

Puoluevastainen mieliala ilmenee uudessa

¹ Uuden "oikeiston" kentän puolueiden ja liikkeiden tutkimuksessa vallitsee aikamoinen kiista ja sekamelska peruskäsitteistä. Samasta ilmiökentästä puhuttaessa saataan käyttää sellaisia termejä kuten "uusi äärioikeisto", "radikaali äärioikeisto", "uusfasismi", "uusnatsismi", "radikaali oikeistopopulismi", "nationalistinen populismi" jne. En paneudu tässä yhteydessä sen syvällisemmin tähän käsite- ja nimiproblematiikkaan, vaan käytän Herbert Kitscheltin (1995) soveltamaa käsitettä "uusi radikaali oikeisto" (*New Radical Right*). Kitscheltin esittämää käytäntöä puoltaa erityisesti se, ettei hän niputa kaikkia uusia radikaaleja oikeistopuolueita samaan nippuun, vaan hän tekee eron neljänlaisten yrittäjien välillä. Hän erottaa: a) Ne jotka pyrkivät yhdistämään autoritaarisen (ulkomaalais- ja maahanmuuttajavastaisen) ja kapitalistisen (markkinoiden vapautta korostavan libertaarisen) vetoomuksen. Tällainen vetoomus on Kitscheltin mukaan menestynyt uuden radikaalin oikeiston puolueista parhaiten vaaleissa. Tällainen puolue tai liike on Suomesta puuttunut. b) Populistisen valtiiovastaisen vetoomuksen esittäjät. c) "Hyvinvointivaltioshovinisin" kannattajat. d) Fasistiset yrittäjät. Koska uuden radikaalin oikeiston puolueiden vetoomukset ja pyrkimykset eroavat toisistaan huomattavasti, myös niiden harjoittama perinteisten puolueiden kritiikki ja yleensäkin suhtautuminen puoluemuotoiseen toimintaan vaihtelee huomattavasti. Näitä eroja ei ole tässä yhteydessä mahdollista huomioida.

radikaalissa oikeistossa tavallisesti perinteisten puolueiden ideologiaa, politiikan tyyliä ja niiden organisoinnin tapaa koskevana kritiikkinä.

Vallassa olevien puolueiden *ideologinen kritiikki* on edennyt tavallisesti kahta tietä: joko luodaan uusliberalistinen agenda, jossa kritisoidaan valtion paisumista ja hyvinvointivaltion leväperäisyyttä, tai korostetaan nationalistisen populismin teemoja.² Vallassa olevien puolueiden väitetään pysähtyneen ja jääneen ajasta jälkeen näiden molempien teemojen suhteen.

Uuden radikaalin oikeiston puoluekritiikissä on pohjimmitaan kysymys puolueiden legitimiudesta *demokraattisessa* poliittisessa järjestelmässä. Puolueiden pitäminen tärkeänä liittyy siihen, että pluralismia pidetään demokration tärkeimpänä kriteerinä. Pluralismin lähtökohtana on ajattelutapa, jonka mukaan erimielisyys on hyväksi kansakunnalle. Radikaalissa nationalistisessa oikeistopopulismissa erimielisyys samastetaan asioiden hoitamista haittaavaksi erityisten etujen ajamiseksi kokonaisuuden kustannuksella ja poliitikkojen turhaksi riitelyksi. Tavoitteeksi asetetaan pikemmin yksimielisyys ja yhtenäisyys, joita pidetään kansakunnan terveyden kriteereinä. Kansakunnan kokonaisuuden näkökulmasta puolueet ja poliitikot näyttävät pikemminkin estävän kuin edistävän kokonaisuuden huomioonottamista. Tästä syystä puolueita ja poliitikkoja vastustetaan.

Uudessa radikaalissa oikeistossa kunniakas ja moraalinen kansakunta asetetaan vastakkain mädäntyneiden, itsekkäiden ja korruptoituneiden poliitikkojen ja puolueiden kanssa.

Toisaalta uusi radikaali oikeisto pitää itseään aitona demokraattisena liikkeenä, sillä väitetään se edustavansa nimenomaan kansakun-

nan enemmistöä ja sen arvoja ja mielipiteitä. Uusi radikaali oikeisto väittää olevansa *enemmistön* asialla - usein erilaisia vähemmistöjä vastaan. Vähemmistöinä voivat tulla kysymyseen mm. ulkomaalaiset, maahanmuuttajat, byrokraatit, hyvinvointipalvelujen väärinkäyttäjät, etabloitunut hallitseva poliittinen luokka, homot, lesbot ja feministit. Vähemmistöjen vastustamiseen voi liittyä jopa erilaisten vähemmistöjen demonisointia.

Uuden radikaalin oikeiston puolueiden muihin puolueisiin kohdistama kritiikki koostuu tavallisesti seuraavista aineksista:

- Vain uuden radikaalin oikeiston puolueet muodostavat omien väitteittensä mukaan todellisen opposition ja uhkan etabloituneille puolueille.

- Muut puolueet suosivat maahanmuuttajia ja usein myös muita vähemmistöjä syntyperäisten kansalaisten kustannuksella.

- Muiden puolueiden väitetään olevan egoistisia. Etabloituneiden puolueiden väitetään olevan kiinnostuneita pelkästään vain itsestään ja omista taloudellisista voitoistaan.

- Etabloituneiden puolueiden väitetään olevan mukana korruptiossa.

- Etabloituneiden puolueiden väitetään pettävän äänestäjiä.

Uuden radikaalin oikeiston puolueiden ohjelmista nouseva *oma poliittinen agenda* koostuu tavallisesti seuraavista teemoista:

- Suurimmiksi välittömiksi uhkiksi nähdään ulkomaalaisten tulva ja rikollisuuden lisääntyminen.

- Uuden radikaalin oikeiston puolueet ovat tosin puolueita, mutta omien sanojensa mukaan täysin erilaisia kuin muut: Uuden radikaalin oikeiston puolueet esittävät itsensä rehellisinä, kompromisseihin taipumattomina ja siten ainoina todellisina vaihtoehtoina olemassaoleville puolueille. Ne väittävät olevansa ehdottoman lojaaleja puolueohjelmille ja niiden periaatteille. Puolueen väitetään sanovan sen, mitä ihmiset ajattelevat ja tekevän sen, mitä ihmiset sanovat. Uudet radikaalin oikeiston puolueet väittävät puolustavansa yksin kansallista identiteettiä ja olevansa siten uuden, kaikista tärkeimmän kamppailun ainoita todellisia edustajia. Muiden puolueiden väitetään pettäneen tämän "pyhän tehtävän". Uuden radikaalin oikeiston puolueet puolustavat kansanäänestyksiä, jotta kansan

² Näitä teitä on hyödynnetty joko kronologisesti tai sitten niin, että uudessa oikeistossa on toteutunut selkeä organisatorinen työnjako teemojen osalta. Kronologisuudella viitataan siihen, että usein on ensin lähdetty liikkeelle taloudellisen uusliberalismin valtio- ja yhteiskuntakritiikistä ja vasta myöhemmin on siirrytty nationalistisen populismin teemoihin. Valaiseva esimerkki tällaisesta historiasta on Ranskan Front National. Suomessa taistelu "Oikeistosta" näyttää lähteneen liikkeelle organisatorisen eriytymisen linjaa noudattaen. Uusliberalistisen hyvinvointivaltion kritiikin aiuruksi syntyi Nuorsuomalainen puolue; sen sijaan nationalistinen populismi ei ole toistaiseksi löytänyt ilmentäjänsä Suomessa.

vääristymätön mielipide saataisiin esiin. Kansanäänestysten puolustamisessa yhdistyvät edustuksellisen demokratian ja puolueiden kritiikki kansanäänestyksellä päätettävän johtajuuden toiveeseen ja ideaan, jonka mukaan tällainen johtaja voi parhaiten tuoda esiin kansan väärentämättömän mielipiteen. Kaiken kaikkiaan uuden radikaalin oikeiston puolueet väittävät olevansa puolueita, joita myös puoluevastainen äänestäjä voi äänestää.

Politiikan *tyylissä* vastustetaan nykyistä "poliittista peliä". Tuollaiseen "peliin" ja "pelaajiin" nähden halutaan leimautua ulkopuolisiksi.

Anti-puolueen *organisaatiossa* preferoidaan keskitettyä rakennetta ja byrokration vastaista henkilöitynyttä karismaattista johtajuutta.

Vaikka puoluevastaisen mielialan monet yksittäiset merkit pätevät myös Suomen osalta, tällaiset "puoluevastaiset puolueet" eivät toistaiseksi ole juurikaan saaneet kannatusta. Yrittäjien määrä on kyllä koko ajan kasvanut. Mainittavaa menestystä joidenkin yksittäisten ehdokkaiden (esimerkiksi Liisa Kulhia) ja liikkeiden (vihreät ennen järjestäytymistään ja rutinoitumistaan puolueeksi muiden puolueiden tapaan) ohella on saavuttanut oikeastaan vain Suomen Maaseudun Puolue. Se vastusti voimakkaasti puoluetukea, kritisoi valtapuolueita tavallisen kansan unohtamisesta ja syytti hallitsevaa poliittista eliittiä rötöstelystä.

Presidentinvaaleissa puolueiden ulkopuoliset tai jopa "puoluevastaiset" ehdokkaat, ehdokkaat jotka eivät alunperin olleet oman puolueensa ykkösehdokkaita, ovat näytelleet keskeistä osaa. Mauno Koiviston suosiossa ja ensimmäisessä valinnassa presidentiksi vuonna 1982 oli jo puoluevastaisia piirteitä. Viime presidentinvaalissa etäisyys puolueisiin vaikutti keskeisesti niin Ahtisaaren, Rehnin kuin Ilaskivenkin kannatukseen.

Mikäli joidenkin tutkimusten (esimerkiksi Betz 1994) väite, että uuden radikaalin oikeiston kannalta keskeinen "laukaiseva" tekijä on kansalaisten *tyytymättömyys* ja sen menestys riippuu kyvystä ja keinoista mobilisoida olemassaolevaa tyytymättömyyttä, niin Suomen osalta tuollaista tyytymättömyyttä ei ole aina-

kaan toistaiseksi kyetty mobilisoidaan. Toisaalta on yhä edelleen jossain määrin avoin kysymys, minkälaista kansalaisten poliittisiin puolueisiin kohdistama tyytymättömyys sisältöltään on?

Puolueet urbaanissa "betonilähiössä"

Tässä luvussa hyödynnetty aineisto koostuu teemahaastatteluilta, jotka on tehty Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksella toteutetussa hankkeessa "Politiikan kritiikki, poliitikasta irtaantuminen ja uudenlaisten poliittisten kiinnittymisten mahdollisuudet". Hankkeessa on kerätty haastatteluaineistoa mm. pääkaupunkiseudun urbaanista miljööstä, jollaisesta aiemmissä tutkimuksissa on käytetty nimeä "betonilähiö".³ Useat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet poliittisen vieraantumisen kytkeytyvän läheisesti tällaisiin miljöihin ja niihin mahdollisesti liittyviin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Kuvaava tässä suhteessa on Hans-Georg Betzin (1994, 166) esittämä johtopäätös:

"By the end of the 1980s, the typical radical right-wing voter more often than not came from the lower classes, had only a low to moderate of education and tended to live in the disadvantaged areas of Western Europe's large and medium-sized cities."

Kyseisen kaltaiselle urbaanille miljöölle on ominaista mm. keskimääräistä suurempi työttömyys. Vuonna 1994 työttömyysprosentti oli esimerkkimiljöössä keskimäärin 24, kun se samaan aikaan oli Helsingissä 18. Toimeentulotuen saajia oli niinkään keskimääräistä enemmän. Vuonna 1993 noin 17 prosenttia alueen asukkaista sai toimeentulotukea, kun vastaava prosentti koko Helsingissä oli 14. Esimerkkinä käytettävään miljööseen on myös sijoitettu keskimääräistä enemmän ulkomaalaisia: 8 prosenttia vuonna 1995 asukkaista, kun esimerkiksi koko Helsingissä vastaava luku oli 5 prosenttia.

Miljöön poliittista ilmastoja luonnehtii keskimääräistä vähäisempi poliittinen aktiivisuus ja keskimääräistä voimakkaampi "vaihtelunhalu".

³ Joidenkin arvioiden mukaan vastaavan tyyppisissä lähiöissä asuu tällä hetkellä noin miljoona suomalaista.

Äänestysprosentti on miljöössä ollut yleensä hieman alhaisempi kuin esimerkiksi Helsingissä keskimäärin. Kaikkein passiivisimpia ovat olleet tällaisten miljöiden vähän koulutetut nuoret. Vuoden 1987 eduskuntavaaleissa ikäryhmän 18-24 vuotta työläisten äänestysprosentti vaihteli kyseisen kaltaisissa betonilähiöissä 34-40 prosentin välillä, kun vastaavan ryhmän äänestysprosentti koko Helsingin alueella oli 42 ja koko äänestysprosentti Helsingissä 74. Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa äänestysaktiivisuus vaihteli esimerkkilähiön eri äänestysalueilla 35-60 prosentin välillä. Suurten puolueiden osuus äänistä on vähentynyt betonilähiössä enemmän kuin ns. paremmin toimeentulevien alueilla. Uudet yrittäjät, Suomen Maaseudun Puolue ja paikallisemmat liikkeet sekä yksittäiset ehdokkaat (esimerkiksi Liisa Kulhia) ovat menestyneet tällaisessa miljöössä keskimääräistä paremmin. Myös keskimääräistä voimakkaammat heilahtelut äänestysaktiivisuudessa ja puolueille annetussa kannatuksessa ovat olleet miljöölle tyypillisiä. Tämä kertonee vähemmän vakaasta poliittisesta kiinnittymisestä miljöössä, joka puolestaan luo mahdollisuuksia keskimääräistä nopeammille poliittisille muutoksille.

Esimerkkimiljöössä on tehty yhteensä noin 40 teemahaastattelua pääasiassa vuoden 1995 aikana. Hankkeessa on haastateltu miljöön hyvin tuntevia julkisen ja yksityisen sektorin asiantuntijoita (opettajia, päiväkodeissa työskenteleviä, sosiaalityöntekijöitä, nuoriso-ohjaajia, poliiseja, terveyskeskushenkilökuntaa, seurakunnan nuoriso-ohjaajia, kauppiaita, ravintoloitsijoita, taksikuskeja jne.) ja alueen asukkaita (eri ikäryhmiä, sosiaaliryhmiä, poliittisista puolueista ja kansallisuuksista). Haastateltavia pyydettiin kertomaan käsityksiään miljöössä tapahtuneista muutoksista, keskeisistä ongelmista ja miljöön tulevaisuuden visioista sekä arvioimaan politiikan roolia "miljööelämän" näkökulmasta. Hankkeessa on kerätty vertailuaineistoa yhdestä Hampurin ja yhdestä Rooman "rappeutuvasta urbaanista miljööstä". Vertailuaineistoa hyödyntämällä hankkeessa on yritetty paikallistaa tarkemmin, missä kohtaa Suomessa mennään ja miten kehitys Suomessa poikkeaa ulkomaisista esimerkeistä. Aineistojen analyysillä pyritään luomaan ideaalityypin mukainen tulkinta tyypillisestä suomalaisesta betonilähiöstä: siitä miten lähiö koetaan, minkälaisia ongel-

mia, ristiriitoja ja jännitteitä lähiössä koetaan olevan, minkälaista tulevaisuutta lähiölle povataan ja miten politiikkaa ja puolueita tulkitaan betonilähiön arjesta käsin. Ideaalityypisesti tulkitun esimerkkilähiön tarkoitus on kuvata kehitysnäkymiä, jännitteitä ja ristiriitoja missä tahansa vastaavan tyyppisessä betonilähiössä.

Puolueista negatiiviset luonnehdinnat

Politiikasta ja puolueista ei betonilähiössä suoritetuissa haastatteluissa tullut vastaan montaakaan positiivista luonnehdintaa. Silloin kun politiikassa nähtiin jotakin positiivista, esille nousivat kysymykset poliittisen päätöksenteon merkityksestä "valtakunnanpolitiikassa" ja poliittisten päättäjien vastuu keskeisimmistä yhteiskunnallisista ongelmista - vaikka toisaalta oltiin vahvasti sitä mieltä, että päättäjät ovat epäonnistuneet vastuunkannossaan.

"Sieltä se kuitenkin ois lähdeittävä. Ei sitä kukaan muu, poliittisia päätöksiä nää vaatii." (mies 45 v.)

"Kyllä minusta politiikka hallitus- ja eduskuntatasolla nimenomaan budjetin puitteissa voi vaikuttaa työllisyyteen ja nuorisotyöllisyyteen myöskin, ilman muuta, koska sitä kautta tehdään suuret strategiset päätökset. Ilman muuta näin. Mutta kyllä musta paikallistasolla poliitikkojen vaikutusmahdollisuudet on olemattomat." (nainen 55 v.)

"Mutta sitten kun ongelmia on, just työttömiä ja tämmösiä ongelmia, niin näissähän taas tietenkin, poliitikothan näistä päättää, työllisyysasioista ynnä muista tämmösisistä. Nää on taas semmosia, kun niihinhan valitaan vaan puolueittain ihmisiä, niin heidän pitäis olla ajan tasalla tästä, mut ne on pudonnu kelkasta jo aikaa sitten." (nainen 50 v.)

Koko teemahaastattelumateriaalissa vain yksi haastateltava toi omaehtoisesti esiin perinteisen äänestysmallin oikeutettavuuden yhä edelleen.

"Kyl mä ainakin ite äänestän sellasen yleisen ajatusmaailman, emmä niitä tekoja seuraa, vaan se on ihan semmonen kannanotto tai mitä mä haluaisin, mihin suuntaan mä haluaisin Suomen muuttuvan. Se on se mitä

mä äänestän siinä. Emmä uskokaan, että kukaan yksityinen poliitikko pystys vaikuttamaan tai joku puolue pystys vaikuttamaan niin paljon. Mä vaan ajattelen, ett se on yks osa siinä palapelissä ja ne edustaa, mä kannustan niiden ajatusmaailmaa. ... Kyllähän puolueet on ihan hyvä kuitenkin olla, ett siinä on ehkä kuitenkin semmonen tuttu ja turvallinen meininki, broileritouhussa.” (mies 32 v.)

Paikalliset puolueaktiivit (sosialidemokraatti, vasemmistoliittolainen ja vihreä) toivat saman asian esiin passiivisemmin puhuessaan puolueitansa perinteisesti kannattavista sosiaaliryhmistä ja vaalityön erityisestä suuntaamisesta niille.

Politiikka on oma elämänsä

Haastateltujen politiikan kritiikki kohdistui erityisesti siihen, että heidän mielestään poliitikasta on muodostunut oma erillinen elämänalueensa, jolla ei ole mitään tekemistä paikallisten konkreettisten ongelmien kanssa. Poliitiikka on ikäänkuin oma elämänsä omine sisältöineen ja pelisääntöineen. Tällaisiksi politiikan ”omiksi sisällöiksi” tunnistettiin politiikkaan osallistuminen sosiaalisen nousun mahdollistamiseksi, tietty itsekkyyks, jota menestyminen politiikan kilpailussa näyttää edellyttävän, ja voimakkaiden organisoituneiden intressien ajaminen. Nämä nähtiin välttämättömiksi taustatekijöiksi politiikassa menestymisen ja laajan kannatuksen hankkimisen kannalta.

Eristäytyvällä ja itsenäistyvällä politiikalla ei haastateltujen mielestä ole juuri mitään kosketuskohtaa paikalliseen elämään. Erkaantuminen on jo mennyt niin pitkälle, ettei poliittisilla ihmisillä ja järjestöillä ole juurikaan *luonnollisia rooleja ja esiintymisareenoita* paikallisessa yhteisössä. Jos kuvattu tilanne pitää paikkansa, ongelmaksi saattaa muodostua se, minkälainen rooli puolueille ja poliitikoille oikeastaan jää. Muodostuuko puolueiden paikallisosastoista ja paikallisista puolueihmisistä entistä selvemmin pelkästään vaaleihin kytkeytyviä vaaliorganisaatioita?

Paikallisen poliittisen toiminnan huipentumiseen vaaleihin sisältyy kuitenkin ongelmia, sillä monet haastatellut nimenomaan ironisoivat politiikan huipentumista vaaleihin:

‘Silloin ollaan niin kiinnostuneita, mutta vaalien jälkeen kyllä täysin unohdetaan’.

K: Näkyykö vaalien alla mitään? V: “Sinnehän kyllä oli tulemassa kaikennäköistä ehdokasta puhumaan tietenkin omaan pussiinsa. Siellä sai pullakahvia hyvin (naurahuus) vaalien edellä, mutta” (nainen 40 v.)

“Se on aina yleensä, että kun taas vaalit tulee, niin kyllä me varmaan kokoontutaan ja päläpäläpä. Luvataan kymmenen hyvää ja yhdeksän kaunista ja mitään ei toteudu. ... Niitten pitäs tulla alas sieltä puoluejutusta ja ruveta funtsaamaan. Ei se auta, ett sinä sillon, kun on vaalit tulossa, pyörit tuolla ja teet vaalityötä. Sit kun ne on valittu siihen, niin sitten ne ei välitä tuon taivaallista.” (nainen 50 v.)

“Silloin kun on jotkut vaalit lähellä, kyllä sillon näissä paikallislehdissäkin kovasti kirjoitellaan ja muuta, mutta sitten kun ne on taas ohi, niin kyllä se sitten taas vaimenee ... Vanhuksista hyvin paljon ja veteraaneista kirjoitetaan. Tälläsiä, joilla luullaan että saa pisteitä Se on hyvin läpinäkyvää, jos sitä tarkemmin tutkii. Kyllä nämä asiat hyvin äkkiä unohtuu kyseiseltä ehdokkaalta, kun vaalit on ohi.” (mies 65 v.)

Puolueet eivät näy lähiön arjessa

Aktiivisen 70-luvun jälkeen paikalliset yhdistykset ovat passivoituneet ja kutistuneet. Uusien sukupolvien rekrytoiminen on osoittautunut erityisen vaikeaksi - jopa siinä määrin, että puolueihmiset pitävät nuoren liittymistä puolueeseen lähes käsittämättömänä tekona.

Miksi uusia ihmisiä ei liity, eivätkä vanhat enää viitsi? 70-luvulla oltiin aktiivisia koska koko yhteiskunnassa oli meneillään “aatteellinen taistelu”. Nyt tällainen puuttuu politiikasta.

Puolueet eivät haastateltujen mukaan näy juuri mitenkään lähiön arjessa.

“Kyllä puolueitten paikallisyhdistysten toiminta on vähentynyt ja pienentynyt. Ei niistä enää paljon puhuta. Kyllä se on aika hiljasta ainakin. Ehkä on jollain tavalla sisäänlämpiävää touhua, mutta ei ne kyllä kovin paljon markkinoi niitä. Niitähän oli aikanaan lyhtypylväissä ja ilmoitustauluilla kovasti-

kin niitten ilmoituksia, mutta ei niistä enää paljon, ett kyl se politiikka on jääny aika vähiin.” (mies 65 v.)

“Puoluepolitiikkaa kyllä mun mielestä näkyy hyvin vähän. ... Yleinen politiikanvastaisuus, joka on ympäri maan varmaan tällä hetkellä, niin se on täällä varmaan vielä vahvempaa. ... Se usko poliittikkoihin ... on täälläkin alueella menny.” ... Kyl mä uskon, ett ei politiikka paljon kiinnosta tällä hetkellä. Tulee ilmi vaan, ett on kaksoispalkkauksia ja omia koplausyriytyksiä sun muita, kun nää tulee kuitenkin esille. Ett ihan samanlaisia huijareita kun muutkin.” (mies, 33 v.)

“Mä en oo nähny puolueista täällä mitään. En ollenkaan. En oo. Kyl niitä varmaan on, mut mä en oo ainakaan kohdannu yhtään työssäni, ollenkaan mitään. Jotkut Leijonat ja tämmöset voi olla, jotkut urheiluseurat ja, mut ei puolueet kyllä, on hyvin matalalla profiililla.” (nainen, 30 v.)

Puhutaanko politiikasta: “Ei (naurahdus). Aika monella näyttää olevan hällä väliä -tyyli. Ett en oo seurannu, en tiedä mistään mitään, en äänestä. Tämmönen suhtautuminen on melkein aika yleinen. ... Ei oikeestaan ketään haukuta, mutta ei ketään ylistetäkään. ... Niin justiin, ett ihan sama, ei se meille kuulu. ... Sillon se kiinnostus lopahtaa kun sä huomaat, ett joo, varmaan ihan hauska keskustelu, mut mitähän ne puhuu (naurua). ... Pitäs järjestää just semmosta, että tulis näitä ihmisiä ... lähiöihin kuuntelemaan ihmisten omia mielipiteitä.” (nainen, 25 v.)

“Politiikan kuihtuminen” näkyy myös puolueiden paikallisyhdistysten jäsenmäärissä (Ks. taulukko 9). Yhdistysten kattama väestömäärä vaihtelee 14 000:sta 40 000:een riippuen yhdistyksen rajoista.

Puolueiden paikallisyhdistysten jäsenkunta on varsin iäkäs (keski-ikä tavallisesti noin 50 vuotta), eikä nuoria juuri kuulu yhdistyksiin. Toimintaa pyörittää yleensä vain 10-20 todellista aktiivia.

Erään sosialidemokraattisen politiikan ammattilaisen mielestä “on tärkeää, että ihmiset saavat poliitikon kanssa sanoa tai kysyä tyyliin “onko se oikein että” ja “onko se oikein, että ne saavat.”” Hänen mielestään “politiikan näkymättömyys on myöskin sitä, että osa politiikkaa on siirtynyt virkakoneiston sisälle. Virka-

	80-luvun puolivälissä	90-luvun puolivälissä
Sdp	n. 300	n. 100
Kok	n. 100	n. 25
Vasl	n. 200	n. 60
Vihr	ei paikallisyh.	ei paikallisyh.
Asukas yhdistys	useita satoja	n. 100

Taulukko 9: Jäseniä ‘betonilähiön’ puolueiden paikallisyhdistyksissä ja asukasyhdistyksessä

miehet aistivat tuntosarvina kansalaisten mielialoja esimerkiksi juuri ulkomaalaisten sijoittumisessa.” Perusjärjestöjen merkittävään elpymiseen paikallisyhteisössä ei hänen käsityksensä mukaan kannata panostaa.

“Sensijaan yksittäiset poliitikot voisivat paikallisesti näkyä enemmän ja hakea kannatuksensa joltakin alueelta. Esimerkklähiön ongelma on se, ettei siellä ole paikallista poliittikkoa, jonka puoleen ihmiset voisivat kääntyä ja jolle he voisivat asioita esittää. Poliitiikan uusi puoli on siinä, että politiikan täytyy olla suhteessa johonkin henkilöön. Ihmisten täytyy nähdä nimenomaan paikallisesti sijouttuva henkilö.”

Toisaalta voidaan kuitenkin väittää politiikan virkamiesmäistymisen, tarkemmin sanoen politiikan hallinnollistumisen, saattavan heikentää edelleen poliittisen vastuun ottamisen ongelmaa ja sitä, että päätösten poliittisuus hämärtyy. Ei selvästi esitetä vaihtoehtojen poliittisuutta, eikä kovinkaan vahvasti kiinnitytä johonkin vaihtoehtoon ja olla valmiita kantamaan siitä poliittista vastuuta. Tällainen politiikan hallinnollistuminen tekee politiikasta entistä näkymättömämpää ja epäpoliittisoi edustuksellisuutta.

Paikallisen poliittisen toiminnan vaikeudet, ennen kaikkea luonnollisten roolien ja esiintymisareenoiden puuttumisena, johtuu tulkintani

mukaan viime kädessä siitä, että politiikkaa ei mielletä vilpittömäksi yhteisten etujen ajamiseksi, vaan välineelliseksi toiminnaksi, jonka taustalta aina löytyy taka-ajatus "poliittisten pisteiden keruusta". "Pisteiden keruu" tulkitaan haluksi miellyttää. Monen haastatellun mukaan ennen vaaleja puhutaan nimenomaan asioista, joilla luullaan pisteitä kerättävän, ja luvataan paljon. Halu miellyttää on monen mielestä kuitenkin vain lumetta ja tyhjää puhetta, sillä vaalien jälkeen lupaukset unohtuvat eikä mitään tapahdu. "Pisteitä" ei myöskään oleteta kertyvän kaikkialta yhtä paljon, vaan nähdään että yhteiskunta on tässä suhteessa eriarvoinen. Yhteiskuntaan on haastateltujen mielestä muodostunut "pisteiden keruun" logiikan kannalta tarkasteltuna periferisiä saarekkeitä kuten betonilähiöt, nuoret, maahanmuuttajat ja syrjäytyneet, joihin "satsaamisesta" ei tärkeitä "pisteitä" juuri heru.

Haastatteluissa kiinnitti erityisesti huomiota se, ettei politiikkaa betonilähiön arjesta käsin tarkasteltuna mielletä todellakaan juhlapuheiden ja oppikirjojen "yhteisten asioiden hoidoksi". Tämä oppikirjamääritelmä ei missään tapauksessa saa vastakaikua haastatelluilta. Pikemminkin politiikkaa mielletään päinvastaisesta näkökulmasta. Poliitiikka on toimimista oman edun ja tilanteittain joidenkin erityisten etujen puolesta. Poliitiikan nähdään pikemminkin ehkäisevän kuin edistävän kokonaisuutta tai parhaan ratkaisun etsimistä.

Koska politiikkaan mielletään tällaisia piirteitä, politiikassa nähdään aina olevan taka-ajatuksia. Tästä syystä poliittisten yhdistysten ja poliitikkojen on vaikea järjestää ja jopa osallistua erilaisiin yhteistä hyvää edistäviin asioihin. Heidän on vaikea toimia, koska heillä tulkitaan olevan aina toiminnassaan taka-ajatus "poliittisten pisteiden keruusta" ja hyötymisestä. Heidän toimintansa nähdään olevan *välineellistä* eikä *vilpittöntä*. Viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen on huomattavasti helpompi organisoida yhteisen hyvän pyrintöjä ja puolustaa sosiaalisen asemaa paikallisessa miljöössä, koska heidän toimintansa tulkitaan vilpittömämmäksi kuin poliitikkojen.

"Valtakunnanpolitiikkaa" ja puolueita ei kritisoitu pelkästään "näkyttömyydestä", vaan niiden nähtiin olevan jopa ristiriidassa suhteessa nuorten elämäkokemuksiin, syrjäytymiseen

ja lähiön arkielämän ongelmien kanssa.

"Nuoriltahan on helppo napata pois. ... Mustasta se on ihan sama mitä poliitikot häärrää. Joka tapauksessa ne valehtelee kaikessa, lähes kaikessa. ... Siellä ei nuorisolle löydy ihanteita ollenkaan. Ihanteet löytyy jostain huubebändistä tai tämmösestä. Poliitikasta ei löydy ihanteita, joita nuoret vois seurata, koska siellä on kovat ... siellä ei oo pehmeät arvot mitenkään pinnalla." (erityisnuorisotyöntekijä, mies, 35 v.)

"Ihmiset jotka ovat tavallaan ulkona niillä on kielteinen ajattelu vähän kaikkeen. Ne näkevät aina syyn kaikissa muissa. Ne kokevat niin, että ne tosirikkaat kykenevät pyrittämään päätöksentekijöitä ja poliitikot on semmoista pelleporukkaa. Siis ne jotka on tippuneet työelämästä ja joiden on vaikea löytää itselleen menestymisen keinoja tai edes selviytymisen keinoja. Ne ovat passiivisia, eivät äänestä ja niillä on tapana sitten nostaa ittensä politiikan kustannuksella. ... Kun omakaan elämä ei kovin häppöstä ole, niin saavat näistä poliittisten johtajien rötöspaljastuksista tietyllä tavalla tyydytystä ja voivat nostaa itteensä, kun ajattelevat, että täysinhan perseestä ne poliitikotkin on. Kun lööpeissä vedetään esiin Juhantalot ja muut, niin osa ihmisiä menee tähän mukaan eikä viitsi edes äänestää. Heille se on ihan samaa perkeleen paskaa eikä niille kovin paljon meinaa, että on mistä puolueesta tahansa nää heidän mielestään roistot."

Vakavinta politiikan kritiikki on tapauksissa, joissa "valtakunnanpolitiikan" ja lähiön tarpeiden ja etujen nähdään olevan ristiriidassa keskenään.

"Kyllä kai valtakunnan poliitikoilla saattaapi olla puutteita ymmärtää, mitä eläminen työttömänä ja tämmösellä alueella, jossa ei kovinkaan ... aikuisillehan täällä ei oo mitään palveluita." (mies, 55 v.)

"Kyl musta tuntuu, että poliitikot ainakin ... Ne satsaa niin paljon enemmän sellasille alueille, joista ne kuvittelee, että siellä vaikutusvaltasia ihmisiä asuu. Mitäpä tälläkäläisistä, ei niillä oo kuitenkaan mitään suhteita eikä ne ehkä äänestäkään, ei niistä oo sillä tavalla hyötyä. Tää on jätetty sillä tavalla oman onnensa varaan. Kyllä niitä aina poliitikkoja asukasyhdistykset kutsuu näihin

keskusteluiltoihin, mut konkreettisesti ei kyl tapahdu yhtään mitään. ... Puolueiden paikallisyhdistysten järjestämät tilaisuudet ne on siis tän alueen omia poliitikkoja, jotka haluaa kerätä ääniä (naurua) tämmösiltä ... kauheen suurta arvoa kyllä pistä.” (nainen, 40v.)

Arkielämän asettamat erityistarpeet lähiössä ja näiden mahdollinen ristiriitaisuus suhteessa harjoitettuun “valtakunnanpolitiikkaan” asettavat paikalliset poliitikot ja puolueosastot vaikeaan asemaan. Huolimatta monista puoluekriittikin merkeistä lähiössä mikään populistinen puolue ei ole kuitenkaan kyennyt vakiinnuttamaan asemaansa alueella. Eivät myöskään “äärioikeistolaiset” ryhmät ole löytäneet tietään lähiöön 10-20 nuoren skinhead-ryhmää lukuunottamatta.

Laajamittaisemman protestikäyttäytymisen mahdollisuuteenkaan eivät useimmat haastatelluista uskoneet.

“Ei, emmä usko. ... Se protesti käydään josain kulmakuppilassa oman pään sisällä. Ei se, ei oo voimavaroja eikä välttämättä halukaan niillä ihmisillä lähteä. Ne on ne vahvat, jotka jaksaa protestoida. Ainoa protesti, mikä voi olla, esitetään täällä jollekin toimeentulotuen työntekijälle.”

“Mä en pidä protestoinnin mahdollisuutta todennäköisenä, koska elämänkohtalot on niin erilaisia. Kuitenkaan työttömät eivät esimerkiksi voi samaistua välttämättä edes naapuriinsa, vaan siinä katsotaan, että minun työttömyys johtuu tästä syystä, mut toinenhan on ihan selkeä juoppo, niin se työttömyys johtuu siitä tai jotain muuta. Se ei välttämättä oo yhdistävä tekijä. Se voi jossain vaiheessa tietenkin tulla yhdistäväksi tekijäksi, jos siinä päästään ennakkoluulojen ja asenteiden lävitse.” (nainen, 30 v.)

Toistaiseksi taloudellinen lama ei ole kääntynyt laajamittaiseksi ihmisten kokemukselliseksi kriisiksi lähiössä. Tätä on estänyt nimenomaan se, että sosiaalivaltio, julkiset palvelut ja julkinen infrastruktuuri ovat ainakin vielä toimineet suhteellisen hyvin.

Haastateltujen informanttien mukaan nykyistä ilmapiiriä lähiössä kuvaavat pikemminkin ilmaiset “apatia”, “passiivisuus” ja “välinpitämättömyys”.⁴ Passiivisuus ja välinpitämättö-

myys näyttävät ainakin toistaiseksi riittäneen *selviytymisen malliksi*.

Ilmapiiri on “alistunut”, “toivottomuus”, “ihmiset ovat alistuneempia”, “joutoväen määrä on lisääntynyt, ja epäsiisteys on lisääntynyt”.

“Työikäiset ihmiset raahustaa ja laahustaa siellä ympäriinsä”... “Ihmistä näkee, että ne on liikaa kotona ja ne ei välitä enää oikein mistään.” “Ihmiset on aika välinpitämättömiä.” Sama pätee toistaiseksi suhteessa ulkomaalaisiin: ..”välillä tuntuu, että semmonen välinpitämättömyys on ikään kuin se yleisin suhtautuminen, että annetaan niitten vaan olla, kunhan ne ei häiritse meidän elämää.” (mies 35 v.)

“Musta tuntuu, että tällä alueella ei kauheen moni kyllä rohkastus. Tällä alueella on aika turhautuneita ihmisiä, jotka vaan nurisee, mut ei kuitenkaan oo ite valmiita tekemään mitään.” (nainen 25 v.)

Identiteetit murroksessa

Arvioitaessa politiikan roolia betonilähiössä suurin muutos koskee tulkintani mukaan perinteisen työväenluokkaisen ja työväenliikkeisen poliittisen kiinnittymisen mallin vähittäistä murtumista. (Tällaisesta tulkinnasta yleisemmin ks. Wieviorka 1993 ja 1995) Tämä näkyy ennen kaikkea perinteisen työväenluokkaisen asuntoalueen merkityksellistämisen muutoksena. Samoin kuin pohjoismaainen hyvinvointivaltion malli niin myös työväenluokkainen miljöökkin perustui oletukselle vakinaisista ja pitkäkestoisista työsuhteista. Pidettiin itsestään selvänä, että kaikille työhaluisille löytyy periaatteessa töitä ja suhdanne- ja kausivaihteluista johtuvat työttömyysjaksot ovat vain lyhyitä poikkeuksia. Tällaiselle turvalliselle perustalle rakentui perinteinen työväenluokkainen “vasemmistolaisesta virittynyt” palkkatyöläisen identiteetti. Tuo identiteetti ja sitä joukkomittaisesti ilmentävä miljöö kuten betonilähiö

⁴ Haastatellut informantit kuvasivat ilmapiiriä betonilähiössä apaattiseksi ja passiiviseksi vuonna 1995 tehdyissä haastatteluissa (Pekonen & Hynynen 1995). Ilmapiiri todentui vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja erityisesti niillä muutamalla betonilähiön äänestysalueella, joissa äänestysprosentti jäi alle neljänkymmenen.

määrittyi palkkatyön yhteiskunnassa positiivisesti: siihen liittyi merkityksiä, joista voitiin olla ylpeitä. Maltilliset työväenluokkaiset arvot kuten solidaarisuus, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus olivat kunniassa ainakin abstrakteina tavoitteina ja virallisena ideologiana. Senkin jälkeen kun poliittinen työväenliike alkoi heiketä poliittisena ideologiana, niin "vasemmistolaisesti virittynyt" työväenluokkainen palkkatyöläisen identiteetti jatkoi vaikutustaan palkkatyöläishabituksena. "Tavallinen elämä", esimerkiksi eräänlaisena "työväenluokkaisena rahvaanomaisuutena" ja elämän tyylinä, säilyivät arvossa. Olojen nähtiin muutenkin edistyvän ja elämistä leimasi eteenpäin menon maku. Oma lähiö nähtiin samalla lailla asiana, jonka eteen kannatti ponnistella niin poliittisella areenalla kuin elämän muillakin sektoreilla. Monesti erityisen merkitykselliseksi saattoi muodostua paikallinen urheiluseura, jota tukemalla viestitettiin myös oman miljöön vahvuudesta.

Olosuhteiden muutos näkyy selvästi erään sosialidemokraattisen aktivistin tilityksessä:

“Silloin 60-luvun lopulla, kun tätä lähiötä ruvettiin lähiönä rakentamaan, niin tää, no meidän puolueyhdistyksemme oli yks niitä ensimmäisiä, joita sinne ylipäätänsä perustettiin. Ja silloin ainakin tämmönen tietty, sanotaanko yhteisyyden tunne ja sellanen yhdessä tekemisen tunne tai side on ollu aika voimakas On ollu erittäin konkreettisia tarpeita, joihin puolueyhdistys oli yks kanava heille, aika keskeinen kanava saada niitä ideoita ja viestejä eteenpäin ja ihan hyvällä syyllä voi sanoa, että meidän yhdistys silloin on ainakin onnistunu aika hyvin”

Nyt tilanne on toinen: “Tänä päivänä ihmisille ei riitä tosiaan enää se, että muistutetaan ja kannustetaan äänestämään vaaleissa, vaan jotain semmosta pitäis olla arkipäiväsempää, konkreettisempää ja ihmisten siinä elämässä lähellä olevaa tai mukana olevaa.”

Viimeistään laaja rakenteellinen työttömyys murtaa perinteistä palkkatyöläisen identiteettiä ja tälle idealle rakentunutta betonilähiön identiteettiä. Murtuminen voi tarkoittaa myös oman perinteisen identiteetin ja miljöön perinteisen identiteetin arvostamisen heikkenemistä. Tällaisessa tilanteessa perinteinen "työväenluokkaisuus" ei välttämättä määrity enää yhtä positiivisesti; vaarana on jopa päinvastainen kehitys.

Miljöön "työväenluokkaisuus" voi alkaa painotua työttömäistymisen suuntaan ja miljöön arvostaminen voi muuntua slummiutumisen peloksi. Slummiutumisen uhka tarkoittaa miljöön työttömäistymistä, köyhien maahanmuuttajien määrän lisääntymistä, yleisen epäsiisteyden lisääntymistä ja lähiön maineen huonontumista entisestään.

Työväenluokkaisen perinteen murenemisen myötä vaaraksi voi muodostua "sosiaalisen heikkeneminen" betonilähiössä perinteisten yhteisten arvojen menettäessä merkitystään ja asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamishalujen vähetessä. Yhteiset arvot eivät tarkoita arvoja, joista kaikki olisivat samaa mieltä, vaan sitä että elämää ja maailman menoa tarkasteltiin saman tyyppisistä lähtökohdista käsin. Poliittinen päiväjärjestys oli yhteinen riippumatta siitä olitko työväenluokkainen, keskiluokkainen tai porvari. Mielipide-eroista huolimatta huolenaiheet olivat "yhteisiä" ja toimittiin samalla poliittisella areenalla. Erottavien tekijöiden rinnalla oli lukuista joukko vahvoja yhdistäviä siteitä.

Aiemmasta "pelikentän" samuudesta ja "pelisääntöjen" yhteisyydestä johtuen perinteiden murtuminen ei tällä hetkellä näytä hyödyntävän mitään erityistä ryhmää betonilähiössä. Pikemminkin seurauksena on ollut kiinnittymättömyyden lisääntyminen ja enemmän taikka vähemmän kyynisen asennoitumisen vahvistuminen. Selkää ei ole kuitenkaan vielä käännetty demokraattiselle poliittiselle järjestelmälle eikä edes poliittisille toimijoille. Järjestelmä toimii koska muita reaalisia vaihtoehtoja ei ole kerta kaikkiaan olemassa. Demokraattiselle poliittiselle järjestelmälle vaaleineen ja perinteisine puolueineen ei ole haastajaa tai vaihtoehtoa näköpiirissä, mutta toisaalta järjestelmään sitoutuminenkaan ei ole kovin kiinteää, eikä se lepää ehdottoman vakaalla pohjalla. Perinteet vaikuttavat yhä edelleen, vaikka perinteiden uusiminen näyttää tällä hetkellä olevan entistä vaikeampaa. Erityinen merkitys kiinnittymisessä näyttää tällä hetkellä olevan ns. julkispoliitikoilla. He pitävät yllä politiikan yleistä kiinnostavuutta ja tavallaan legitimoivat puoluejärjestelmää ja poliittisen kilpailun kuten vaalien merkitystä.

Kuvaava tässä suhteessa on Kokoomuksen tilanne. Perinteinen työväenliikkeen leimaama

politiikka itse asiassa legitimoit myös Kokoomuksen vasemmiston tärkeimpänä yleispoliittisena vastustajana betonilähiössä. Kokoomuksen tultua tavallaan perusteltua tällaisessa miljöössä vasemmiston kautta työväenliikkeen maailmankatsomuksen murtuminen on haaste myös Kokoomuksen olemassaolon oikeuttamiselle. Myös kokoomuslaisuus näyttää olevan vaikeuksissa betonilähiössä. Vaikeudet perustella omaa roolia miljöössä näkyvät mm. vähenemisenä paikallisosastoissa, jäsenistön keski-ään nousemisena ja ennen kaikkea sukupolvierona ja jopa -ristiriitana puolueen sisällä. Uusi sukupolvi tarkastelee asioita oman elämäntilanteen ja betonilähiön arjen näkökulmasta. Näihin uusiin ongelmiin "perinteinen konservatismi" ei tämän nuoremman sukupolven mielestä ole mikään ratkaisu. Nykyinen kokoomuslaisuus ei paikallisen kokoomusaktiivin mielestä vedä eikä organisoit spontaanisti alueen ihmisiä.

...”että oltas sitä paikallistoimintaa kauheesti tehty, koska me nähtiin, että se ei vedä ja ihmiset ei oo kiinnostunu sillä alueella Kokoomuksesta lainkaan.” “Mä sanosin, että erityisesti tällä alueella se ei kiinnosta, koska Kokoomuksella ei oo ollu annettavissa mitään ihmisille täällä, muuta kuin kurjuutta ja työttömyyttä ja pelkoo ja häpeää.” “Päinvastoin, siinä tehdään vaan ittemme naurettavaksi niitten ihmisten silmissä, jos niille lähetään puhumaan jotain soopaa...” “Koko lähiö mun käsittääkseni on yks synkimpiä Me nyt sinne sitten sanomaan, että Kokoomus on hyvä puolue, paskat (naurua).”

Vasemmiston perinteisen "työväenluokkaisen" identiteetin murtumisen merkit ovat paikallisessa puoluejäsenistössä samanlaisia: jäsenmäärät vähenevät, jäsenistö vanhenee ja aktiivinen ydinryhmä käsittää vain muutamia kymmeniä ihmisiä.

Myös puoluetoiminnasta löytyy vastaavanlaisia merkkejä useita. Normaalisti paikallinen puoluetoiminta on pääasiassa vaaleista muistuttamista, mutta osallistumisen merkitystä on eniten vaikeampi perustella äänestäjille uskottavasti. Se kuitenkin vielä onnistuu, koska varsinkin Sdp:lle ei betonilähiössä ole tavallaan olemassa uskottavia poliittisia vaihtoehtoja. Myös oman poliittisen toiminnan uskottavuus-

teen kohdistuu epäilyjä: saatetaan pelätä ihmisten aggressioita tai suhtautumista ylipäättään esimerkiksi jaettaessa vaalimateriaalia.

Ketä "sosiaalisen luhistuminen betonilähiössä" erityisesti koskee? Ketkä kokevat sen kipeimmin? Yleisesti voidaan vastata että ne, jotka odottavat sosiaaliselta ympäristöltä eniten. Nopeimmin reagoi ilmeisesti keskiluokka ja yleensä ne, joilla on vielä taloudellisia mahdollisuuksia tehdä valintoja.

Suomalaisessa betonilähiössä ei ole kuitenkaan vielä edetty Hans-Georg Betzin (1994) kuvaaman "kaunaleirin" ja "kaunan politiikan" asteelle, vaan tilannetta kuvaavat paremmin ilmaisut "apatia", "passiivisuus" ja "välinpitämättömyys". "Kaunaleirin" muodostumista betonilähiöön ovat ehkäisseet erityisesti työväenluokkaisen perinteen ja tälle rakentuneen identiteetin vaikutus sekä se, että hyvinvointivaltio ja kunnallinen infrastruktuuri ovat vielä toistaiseksi toimineet hyvin. Yhteiskuntarauhaa on kyetty vielä ostamaan rahalla ja kollektiivisillä palveluilla.

"Kaunaleiriä" ei vielä ole, mutta merkkejä "keskiluokkaisen pelon politiikasta" saattaa jo löytyä. "Pelon politiikassa" on kyse niiden ihmisten huolestumisesta asemansa ja mahdollisuuksiensa heikkenemisestä, joilla on toistaiseksi mennyt lamasta huolimatta suhteellisen hyvin. He ovat kyenneet säilyttämään työpaikkansa, suhtautuvat tulevaisuuteen varovaisen toiveikkaasti ja ovat suunnanneet katseensa nimenomaan tulevaisuuteen, sen uusiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. He seuraavat ympäristönsä muutosta ymmällä. Miljöön työttömyistyminen, ulkomaalaistuminen, rauhattomuuden lisääntyminen ja asuin ympäristön "roskaantuminen" lasinsiruineen ja graffiteineen on heille varoitusmerkki omien ja ennen kaikkea perheen lasten tulevien mahdollisuuksien kaventumisesta. Ensimmäiseksi he huolestuvat asuinalueensa yleisestä imagosta ja lasten koulunkäyntimahdollisuuksien heikkenemisestä.

Seurauksena saattaa olla "keskiluokkaisen pelon politiikan" vahvistuminen. Tällainen pelko ei varsinaisesti rakennu perinteisille palkkatyöyhteiskunnan yhteiskunnallisille ristiriidoille (*social cleavages*), vaan pelko on epämääräistä nimettömien uhkien ja omien kaventuvien mahdollisuuksien kipeää yksilöllistä kokemista. Koska pelko ei liity kiinteästi olemassaole-

viin yhteiskunnallisiin ristiriitoihin, se on epämääräistä kohteetonta pelkoa ja voi tilaisuuden tullen saada populistisia piirteitä.

LÄHTEET:

- Betz, Hans-Georg (1994): *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Macmillan, Scranton.
- Harrinvirta, Markku (1995): *Kiinnittyminen poliittiseen toimintaan ja poliittisen järjestelmän legitimitettiin*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma, syyslukukausi 1995.
- Ignazi, Piero (1994): *The Cultural Basis of Right-Wing Anti-Partism: Some Reflections with Reference to France and Italy*. Paper prepared for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops. Workshop on "Anti-Party Sentiment" Madrid, April 17-22, 1994.
- Kansa tienhaarassa*. (1993) Raportti suomalaisten asenteista 1993. Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA).
- Katz, Richard & Mair, Peter (1992): *Changing Models of Party Organization; the Emergence of the Cartel Party*. Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Limerick 1992.
- Kircheimer, Otto (1966): The Transformation of the Western European Party Systems. Teoksessa Joseph Lapalombara & Myron Weiner (eds.), *Political Parties and Political Development*. Princeton University Press, Princeton. s. 177-200.
- Kitschelt, Herbert (1995): *The Radical Right in Western Europe. A Comparative Analysis*. The University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto (1991): *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tutkimuksia 178. Tilastokeskus, Helsinki.
- Pekonen, Kyösti & Hynynen, Pertti (1995): *Seeking the Finnish Extreme Right*. Paper presented at the seminar "Uusoikeisto Euroopassa". Helsingin yliopisto 14.-15.12.1995.
- Pesonen, Pertti (1965): *Valtuutus kansalta*. WSOY, Porvoo - Helsinki.
- Pesonen, Pertti (1991): Puolueen ja edustajaehdokkaan painottuminen äänestyspäätöksissä. *Politiikka* 23 :2, s. 98-105.
- Pesonen, Pertti (1995): The Voters' Choice of Candidate. Teoksessa Sami Borg ja Risto Sänkiaho (toim.), *The Finnish Voter*. The Finnish Political Science Association, Tampere. s. 114-128.
- Poguntke, Thomas (1994): *Explorations into a Minefield: Anti-Party Sentiment. Conceptual Thoughts and Empirical Evidence*. Paper presented to the Workshop on "Anti-Party Sentiment", ECPR Joint Sessions of Workshops, Madrid, April 17-22, 1994.
- Sundberg, Jan (1996): *Partier och partisystem i Finland*. Schildts, Saarijärvi.
- Taggart, Paul (1994): *Riding the Wave: New Populist Parties in Western Europe*. Paper prepared for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops. Workshop on "Anti-Party Sentiment". Madrid, April 17-22, 1994.
- Webb, Paul D. (1994): *Is There Anti-Party Sentiment in the United Kingdom*. Paper prepared for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops. Workshop on "Anti-Party Sentiment". Madrid, April 17-22, 1994.
- Wieviorka, Michel (1993): Tendencies to Racism in Europe: Does France represent a unique case, or is it representative of a trend. Teoksessa John Solomos ja John Wrench (eds.), *Racism and migration in Western Europe*. Berg, Ann Arbor, Mi., 1993, 55-65.
- Wieviorka, Michel (1995): *The Arena of Racism*. Sage Publications 1995. (Alkuteos: L'Espace du Racisme. Les Éditions du Seuil, Paris)